

alakú bronzcsat, amelyhez hasonló Szabolcsveresmar-
ton, valamint a Borsodi földvár belsejében került elő. A
jelenlegi tudásunk szerint ezt a csatot a 11. század első
felére keltezhetjük. A legkésőbbi lelet egy, a 13. század
első felére keltezhető köpűs karika volt.

A mai templom ÉNy-i sarkánál rábukkantunk a ko-
rai templom egy falszakaszára, illetve sarkára. E korai
templom korábbi falai részben a mai belsejében, rész-
ben pedig tornyának Ny-i fala előtt folytatódtak. E ko-
rai templom a körülötte elhelyezkedő temetőből előke-
rült leleteinek tanúsága szerint már a 11. században
fennállt. Nem kétséges, hogy a várbelsőben elhelyez-
kedő, 1992–93-ban feltárt esperesi templom mellett ez
lehetett a Borsodi földvárhoz tartozó, a hívek lelki gon-
dozását végző második templom.

WOLF MÁRIA

114. Endrefalva, Béke út

(Nógrád megye) Kő, Kú

Az Endrefalva, Béke úti telken a gázvezeték középkori
falurészletet – egy többszortatú 15–16. századi és egy 16.
századi parasztház részleteit érintette. E területen a ki-
vitelező és igazgatóságunk között létrejött megállapo-
dás alapján feltárást végeztem 1999. május 5. és 1999.
június 8. között. A feltárás a vezetékszakas északi ol-
dalának üzemi védősávjára korlátozódott. A déli olda-
lon szórt köves szervízút van, melynek felbontása és
helyreállítása túllépte volna az igazgatóság szerződésé-
ben szereplő költségkeretet. E szervízúton szennyvíz-
vezeték-szakasz is szerepel terv szinten. A szennyvízve-
zeték kapcsán további előzetes kutatás várható. A telek
többi részén is várhatók újabb maradványok (egy ház-
maradványt a 22. főút átvágásakor is megfigyeltünk).

A feltárás során egy 15–16. századi paticsfalú épü-
let három helyiségét sikerült megfigyelnünk. A nyugati
helyiségben szinte semmilyen lelet sem került elő a fé-
lig átégett tapasztásdarabok közül, de itt nagy menny-
iségben tudtunk gabonamagvakat gyűjteni. A helyiség
tapasztott agyagpadlója viszonylag jó állapotban került
elő. A padló 13–15. századi kerámiával datált rétegre
takart rá. A 2. helyiség egy verempince, mely északról
nyíló rámpával jelentkezett. Az e pincébe bezuhant om-
ladék közül került elő a legtöbb leletanyag – erősen áté-
gett állapotban. Kasza és egyéb vastárgyak töredékei,
illetve kerámiák vannak a leletegyüttesben. Az épület
harmadik helyiségét későbbi beásások pusztították. Itt
csak az épületszerkezet néhány oszlopát és tapasztott
padló részleteket rögzíthettünk. Egy későbbi, 16–17. szá-
zadi épület tartóoszlopa a hozzá tartozó tapasztott pad-
lóval került elő az árok további részében. Itt a vörösre
égett patics eltávolítása után a padlón előkerült in situ
helyzetben egy 95! cm hosszúságú kaszavas a hozzátar-
tozó gyűrűvel, illetve egy kis, kiöntőcsőrös kancsócska.

A lelőhellyel szomszédos telken került elő 1956-ban
egy több mint 850 db-os 16. századi edényes éremlelet.

MAJCHER TAMÁS

115. Eperjes, D-1-es tábla lelőhely

(Csongrád megye) Sza, Á

1998. tavaszán friesachi típusú ezüst denárok váltak is-
mertté a község határának északi részén levő lelőhely
felszínéről. Akkor V. Székely György kecskeméti régész
irányításával 256 összeszedésére került sor. Az összes
érme felgyűjtését fémkereső műszerrel 1999. őszén vé-
geztük el. Mintegy 10 m × 6 m-es részről került elő az
összesen 1566 db érme, illetve éremtöredék. Többsé-
gük friesachi, de akad köztük néhány kölni veret is. Fel-
tűnő a magyar brakteáták viszonylag nagy száma. Az
együttes összességében a 12. század végére, a 13. század
első felére keltezhető. A kutatott területen előfordult
szarmata kori és Árpád-kori kerámia is. A leleteket a
szentesi Koszta József Múzeumban helyeztük el, ahol
befejeződött a tisztításuk.

Munkatárs: V. Székely György régész, Törőcsik Ist-
ván egyetem hallgató.

SZABÓ JÁNOS JÓZSEF

116. Esztergom, Szent István vértanú templom

(Komárom-Esztergom megye) B, Kő, Tő, Ú

A kutatást 1999. július 22-én azzal kezdtük meg, hogy a
mai bazilika É-i tornya mellett kimértük a megkutatandó
területet. Az 1. számú kutatóárkot (120 cm széles, 34 m
hosszú) az egykori templom főtengelyében mértük ki,
Ny–K-i irányban. Az árkot váltakozó –100–295 cm mély-
ségig mélyítettük. Sajnos a templom falának sehol,
semmi maradványát nem találtuk. Különböző újkori be-
ásások (vízvezeték, csatorna) mellett mindenütt meg-
találtuk a bolygatatlan kemény lösztalajt, csupán az árok
K-i végénél mutatkozott régészeti objektum. Itt az árok-
szelvényénél bővítve egy középső bronzkori gödörház
többszörösen megújított járósintjeit (cölöplyukakkal)
és egy hasonló korú kisebb gödröt bontottunk ki. A le-
galább kétszer megújított járósintű házból és mellette
talált gödörből is a középső bronzkori Hatvani-kultúra
Tokodi csoportjának szép leletei kerültek elő.

Mivel a templom tengelyében semmilyen középkori
in situ maradványt nem találtunk (csak apró, szórvány-
leleteket) kijelöltük a 2. és 3. számú kutatóárkot. A temp-
lom Ny-i előcsarnokának D-i falát, illetve a templom mel-
lett DNy-ra jelzett ciszternának maradványait kerestük
ezen a részen.

Újkori épületek falmaradványai, vízvezeték, kábelve-
zeték és újkori gödör alatt a bolygatatlan löszből alig meg-
különböztethető, kissé lazább lösszel betöltött mély göd-
röt bontottunk ki, melynek alján (300 cm mélységben)
nagy mennyiségű II. világháborús bombarepeszt találtunk.
Sem a templomfalnak, de még a ciszternának sem került
elő maradványa, ami azzal magyarázható, hogy a mai ba-
zilika építése előtt a várhegy ezen részéről is legalább 3
(esetleg 4) m-nyit letermeltek, s így az alapfalakat is el-
bontották. Az 1. árok K-i vége már a középkori várfal vo-
nalában, illetve azon kívül helyezkedett el, – a hegy „lefa-
ragásakor” a felső (kelta – római – középkori) rétegek ott is

megsemmisültek, – de az egykori K-i hegyoldal szélén a bronzkori objektum még bolygatatlanul megmaradt.

A keresett templom É-i részei és melléképítményei helyén nem volt olyan méretű a tereprendezés, mint az 1–3. kutatóárok területén, így azt reméltük, hogy a két mellékkápolnának, illetve a mellettük, és tőlük É felé húzódó középkori várfalnak legalább az alapozásából megmaradt valami. Ennek megkutatása céljából jelöltük ki a 4. és 5. számú kutatóárkokat.

A 4. számú kutatóárok K-i végében azonban az egykor nyilván igen mélyre alapozott várfal helyén egy Rudnay Sándor hercegprímás idejében (1820–1831) épített, téglával kifalazott, 450 cm mélységig lehatoló óriási meszesgödört találtunk, amivel a várfalnak az alapozását is megsemmisítették. Az árok Ny-i végében újkori kőlépcsők alatt, kevert rétegből szép középkori kerámia került elő, alatta nagyobb mélységben a bolygatatlan lösz következett.

Az 5. számú kutatóároknál hasonló volt a helyzet, egy a 19. század elején épült fal (a középkori várfal helyén) már a bolygatatlan löszbe volt alapozva, a várfalat tehát itt is teljesen elbontották. A várfal helyén itt is egy érdekes jelenséget találtunk: minden bizonnyal egy a várfal felrobbantása céljából a török korban (17. század) ásott „aknafolyosó” maradványa volt: egy kb. 90–100 cm széles, a löszbe vágott (a várfal alá vezető), kideszkázott, függőleges karókkal „kibiztosított” (kibélelt) földalatti járat volt ez – egy D felé nyíló kis kiágazással a várfal helye alatt (ahonnét 17. századi, zöldmázás, török kályhaszem került elő). A karók és a deszkázat, valamint a járat löszfala is megégett, szenesedett.

A kutatás, illetve a kutatóárkok döngöléssel való visszatemetését, a végleges tereprendezést 1999. szeptember 23-án fejeztük be.

DR. HORVÁTH ISTVÁN

117. Esztergom, Zsidód, Árpád-kori temető

(Komárom-Esztergom megye) Á

1998–99. májusában geofizikai méréseket végeztünk a lelőhelyen. Az 1989 tavaszán végzett légi felvételek sűrű településnyomokat mutattak, ezek pontosítására végezte a felmérést dr. Jan Tirpák az AU SAV (Nyitrai Régészeti Intézet) geofizikusa és munkatársai.

Az 1999. évi régészeti feltárást nagyrészt a tervezett 10-es tehermentesítő út építésével kapcsolatban a Komárom-Esztergom Megyei Múzeum, valamint kisebb összeggel a Nemzeti Kulturális Örökség minisztériuma és a Magyar Mezőgazdasági Múzeumért Alapítvány anyagi támogatásával végeztük.

Ez évben a falu Árpád-kori temetőjében dolgoztunk a már korábban feltárt templom Ny-i oldalán. Itt rácsatlakoztunk az 1993-ban, valamint 1997-ben folytatott ásatás szelvényeire és a feltárást Ny-i irányban folytattuk, amelynek eredményeképpen elértük a temető Ny-i szélét, azaz a temető árkat.

A korábbi feltárásoknál már tapasztaltuk, hogy a temetőt D-ről egy patak zárta le, amely a Kenyérmezői-

patakba torkollott. Ebben az évben megtaláltuk a feltöltődött patakba merőlegesen futó temetőárkot, amely a temetőt Ny-ról zárta le. A temető árka 120–130 cm széles, mélysége a folttól számítva 40–45 cm, a felszíntől 70–80 cm mély volt. Az árok betöltéséből Árpád-kori cserépdarabok, állatcsontok, tégladarab és sok csiga került elő, betöltése sötét agyagos föld volt. Az árok aljából pollenanalízisre és a csiga fauna meghatározására vettünk mintákat. A pollenvizsgálat az egykor élt növénytakaró 24 fajtáját mutatta ki, amelynek nagy része megegyezik a faszérvizsgálat eredményeivel is.

A sírgödrök az árokkal párhuzamosan haladnak. Az árok Tát felőli Ny-i oldalán nincsenek sírok, s egyelőre más régészeti jelenséget sem tapasztaltunk. A temetőből újabb 108 sírt tártunk fel, így az eddig feltárt sírok száma 798-ra nőtt. A sírokban viseleti és kultikus tárgyakat egyaránt találtunk, tapasztaltuk viszont, hogy a mellékletek a temető szélé felé egyre ritkábbak. Eltérést tapasztaltunk a sírgödrök eddig feltárt formájában is. A temető ezen részén zömmel padkás sírokat találtunk, amely az itt található altalaj rendkívüli szilárdságával magyarázható. Több sír kibontásánál tapasztaltuk, hogy e sárga márgás réteg elérésekor a sírgödrök leszűkültek olyannyira, hogy a halott alig fért el benne. Ez a sárga, kemény altalaj segítette a temető egykori járósíntjének megállapításában is.

Munkatárs: Torma Andrea archeobotanikus (Magyar Mezőgazdasági Múzeum).

Az ásatáson részt vettek Aszt Ágnes, Földesi Szilvia, Scherlein Angela, Prohászka Péter, Szende László régészhallgatók (ELTE) Szűts Tamás és Bálint András régészhallgatók (JATE).

DR. MOLNÁR ERZSÉBET

118. Érd, Országúti-dűlő

(Pest megye) Ő

1998-ban a százhalombattai Földvár bronzkori tell-településen összetett régészeti kutatás kezdődött a százhalombattai Matrica Múzeum és a Göteborgi Egyetem együttműködésével. Ennek keretében egy önálló team alakult, amelynek célkitűzése a tell-település szélesebb környezetének megismerése. Elsődleges cél, hogy a tell élettartamával időben párhuzamos településeket megismerjük egy kisebb adott geográfiai egységben, mely szorosban kapcsolódik a százhalombattai Földvár elhelyezkedéséhez. Ez a geográfiai egység a Benta-patak völgyének a Biai-tótól a Dunáig terjedő szakasza.

Az MRT 7. kötete alapján a terület régészeti jól ismert. Az 1990. évi szezonban szűrőpróbaszerűen újrajártuk a topográfiából ismert legígéretesebb lelőhelyeket, illetve egy-két olyan területet, ahol őskori település feltételezhető, de az irodalomban nem szerepel.

Az 1999. november elején végzett terepbejárás eredménye, hogy minden ismert lelőhelyet megtaláltunk és ugyanazon korszakokat képviselő cserepeket találtunk, melyek a topográfia ide vágó kötetéből már ismertek.